

450 éve jelent meg Bornemisza Péter prédikációinak első kötete (1573). Az Európai Kulturális Örökség Napok keretében (Dni Európskeho Kultúrneho Dedičstva 2023) került sor arra a megemlékezésre 2023. szeptember 22-én, amelynek középpontjában Bornemisza Péter, a humanista író, költő, prédikátor, reformátor, nyomdász és Semptén létesített nyomdája (Šintava, Galántai járás, Szlovákia) állt. Ezt fejezte ki az ünnepség címe (*Spomienkové podujatie k 450. výročiu príchodu evanjelického kazateľa, spisovateľa a knihtačiaru Petra Bornemisu do Šintavy*) is. A színhely a szeredi kastély helyreállított földszinti bástyaterme volt (Sered', Galántai járás, Szlovákia).

Magyarázatra szorul, hogy miért a szeredi várkastély volt a színhelye az ünnepi megemlékezésnek. A ma látható kastély a semptei vízivár helyén épült. A történelem során több tulajdonossal rendelkezett, a 16. század óta a Thurzók család kezében volt. 1639 és 1642 között Esterházy Miklós nádor lakott benne feleségével, Nyáry Krisztinával, aki 1641-ben itt halt meg. Sempte eredetileg Szereddal átellenben, a Vág bal partján feküdt. A századok folyamán a Vág új medret vájt magának a kastély fölött, így az tulajdonképpen természetes úton helyeződött át Szered város kataszterébe. A vár eltűnt, helyén egy kastély áll, amelyet fokozatosan újjáépítettek. Jelenlegi formáját 1840 körül nyerte el.

Az ünnepélyes megemlékezés rendezője az Irodalmi Galánta Polgári Egyesület, a Szeredi Múzeum és a Vízivár Polgári Társulás. Kulturális partnerei a turócszentmártoni Nemzeti Könyvtár (Slovenská Národná Knižnica, Martin), a Pozsonyi Egyetemi Könyvtár (Univerzitná knižnica v Bratislave) és a Galántai Könyvtár (Galantská Knižnica v Galante) volt.

Az ünnepség középpontjában a *Sila tlačeného slova*, azaz *A nyomtatott szó ereje* című könyv bemutatása állt, összeállítója Anna Jónasová és munkatársai. A kötet a Bornemisza Péter életével és munkásságával kapcsolatos magyar nyelvű tanulmányok részleteit, fejezeteit tartalmazza szlovák nyelven, mindjárt az első lapon pedig Bornemisza *Cantio optima* (*Síralmas énnéköm*, 1557) című versének magyar és szlovák változatát olvashatjuk. Majd Eva Kowalskának, a Szlovák Tudományos Akadémia történettudományi intézete munkatársának előszavát, a kötetet összeállító Anna Jónasóvá-nak, a Galántai Könyvtár nyugalmazott munkatársának írását a kötetbe foglalt tanulmányokról. Ezek közül az első Schulek Tibor Bornemisza-monográfiájából származik: többek között az író-reformátor életének kronológiája, amely részletességével különösen szemléletes képet ad Bornemiszáról. A szépen illusztrált kötet részleteket közöl még Bornemisza saját műveiből, így az *Ördögi kísértetekből*. A kötetben olvasható a *Bornemisza Péter és a reformáció ördög-képe* című tanulmány Klaniczay Gáborról és részletek, illusztrációk V. Ecsedy Juditnak a *Bornemisza-Mantskovit nyomda történetéről* szóló monográfiájából. A kötetben olvasható Ján Čaplovičnak nálunk kevésbé ismert tanulmánya Bornemiszának a mai Szlovákia területén készült nyomtatványairól (*Knižnica 1951–1952*, 144–156).

Erre az ünnepélyes alkalomra még egy kiadvány készült a Galántai Könyvtár kiadásában: Bornemisza Péter bibliográfiája Zita Perleczkának és Zuzana Fajnorová-nak a Könyvtár munkatársainak összeállításában.

A megemlékezés időpontját kijelölő nyomtatvány, Bornemisza prédikációinak első kötete azért is különleges, mert két reformátor-nyomdász közös vállalkozásának eredménye. Huszár Gál és Bornemisza ismeretsége korábbra nyúlik vissza, majd útjaik elváltak, földrajzilag is más vidéken működtek mindaddig, amíg Huszár Gál a Forgách család bizalmát élvezve birtokukon, Komjátiban kezdett működni lelkészként. Korábról meglévő nyomdakészletét a jelek szerint újra munkába állította Komjátin, és elvállalta Bornemisza prédikációinak kinyomtatását. Talán nem tévedünk, ha Huszár Gál újbóli nyomdaalapításának mozgatóját Bornemisza személyében látjuk. Ebbe a munkába azonban maga Bornemisza tevékenyen bekapcsolódott, amikor saját nyomdához jutott.

Ez a magyarázata annak a sajátos jelenségnek, hogy az impresszum szerint nyomtatását Komjátin kezdték és Semptén fejezték be 1573-ban. Ez egyúttal Bornemisza saját nyomdájának, a Thurzók pártfogása alatt felállított semptei műhelyének első terméke. A semptei impresszum a címlapon is olvasható. Művének, amelyet röviden csak Bornemisza Prédikációinak vagy postilláinak nevezünk, pontos címe *Első része az evangeliomokból es az epistolakból valo tanuságoknak*. Bár Bornemiszának

nem ez az első műve, amely nyomdafestéket látott, de ez az első, amely – legalábbis részben – saját nyomdájából került ki. Komjátin még Huszár Gállal együttműködve dolgozott, további semptei évei alatt azonban önállóan. A Postillák első kötetét követte az 1574-ben kiadott második kötet, majd 1579-ig mind az öt kötet kijött sajtója alól.

Amint a közelmúlt kutatásai kiderítették, nyomdájához a betűket Bécsben szerezte, ahol jó kapcsolatai voltak már korábbról. Sempte, majd később Galgóc is Julius Salm gróf és felesége, Thurzó Erzsébet felső-magyarországi birtokainak központja volt. Az ő hathatós pártfogásával tudta Bornemisza lelkészi, írói és könyvnyomtató tevékenységét is folytatni. Nyomdatulajdonosként talán ebben a vállalkozásban nemcsak saját műveinek kiadását látta biztosítottak, hanem anyagi és polgári függetlenségét is.

A hatalmas prédikáció-kötetek mellett más, kisebb terjedelmű könyvek is a semptei évek termései, így a *Négy könyvetske* (1577) és az *Igen szép és szükséges prédikáció* (1578). Bornemisza 1578/79 folyamán hagyta el Semptét és tette át nyomdája székhelyét Detrekőre, ahol már Mantskovit Bálint neve is megjelenik.

A martini Nemzeti Könyvtár munkatársai kamara-kiállítással is várták az érdeklődőket: a tárlóban a Prédikációk egyes kötetei és a Foliopostilla martini példánya is látható volt. A több ezer lapot kitevő testes kötetek láttán fogalmat alkothattunk Bornemisza írói és könyvnyomtatói tevékenységének méreteiről. A kiállítás kurátora a martini Nemzeti Könyvtár régi könyvek osztályának munkatársa, Jana Cabadajová volt. A Bornemisza Péterről (Schulek Tibor és Nemeskürty István tollából stb.) szóló monográfiák, valamint a szerző később kiadott, válogatott műveinek kamarakiállítását a Pozsonyi Egyetemi Könyvtár biztosította.

Egy, a témához kötődő másik kiállítás megnyitójára is sor került ugyanitt: *A Thurzó család, a kultúra és művelődés hordozója Szereden és Semptén* címmel. Az Európai Kulturális Örökség Napok méltó keretet adtak annak az örömdetes kezdeményezésnek, hogy Bornemisza Pétert mint író, költő, reformátort, prédikátort mint nyomdászt, nyomdatulajdonost is jobban értékeljük.

V. ECSEDY JUDIT